

ZAPISNIK

sa 43. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 25. septembra 2019. godine

Sjednica je počela u 10 sati i 5 minuta.

Sjednici je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: dr Suad Numanović, Mirsad Murić, Momčilo Martinović, mr Branka Tanasijević, dr Ljiljana Đurašković i poslanik Adrijan Vuksanović, zamjena člana Odbora Nedžada Dreševića, u skladu sa članom 65 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Sjednici nije prisustvovao član Odbora dr Budimir Aleksić.

Sjednici su, u skladu sa čl. 67 i 73 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Goran Kušević, generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Drago Spaić, direktor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu.

Sjednici su u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore prisustvovali: Nela Krnić, koordinatorka Programa dječije zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Milica Kovačević, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Sektoru za dječja prava, Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa" i Milenko Vojičić, predsjednik Skupštine NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore".

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

****

Za sjednicu je utvđen sledeći

DNEVNI RED:

- 1. KONSULTATIVNO SASLUŠANJE DRŽAVNE SEKRETARKE U MINISTARSTVU RADA I SOCIJALNOG STARANJA VUKICE JELIĆ, GENERALNOG DIREKTORA DIREKTORATA ZA SOCIJALNO STARANJE I DJEČJU ZAŠTITU U MINISTARSTVU RADA I SOCIJALNOG STARANJA GORANA KUŠEVIJE I DIREKTORA ZAVODA ZA SOCIJALNU I DJEČJU ZAŠTITU DRAGA SPAIĆA NA TEMU "RAD DNEVNIH CENTARA ZA DJECU SA SMETNJAMA U RAZVOJU I OSOBE SA INVALIDITETOM U CRNOJ GORI";**
- 2. TEKUĆA PITANJA.**

****

PRVA TAČKA- KONSULTATIVNO SASLUŠANJE DRŽAVNE SEKRETARKE U MINISTARSTVU RADA I SOCIJALNOG STARANJA VUKICE JELIĆ, GENERALNOG DIREKTORA DIREKTORATA ZA SOCIJALNO STARANJE I DJEČJU ZAŠTITU U MINISTARSTVU RADA I SOCIJALNOG STARANJA GORANA KUŠEVIJE I DIREKTORA ZAVODA ZA SOCIJALNU I DJEČJU ZAŠTITU DRAGA SPAIĆA NA TEMU “RAD DNEVNIH CENTARA ZA DJECU SA SMETNJAMA U RAZVOJU I OSOBE SA INVALIDITETOM U CRNOJ GORI”

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je informisao članove Odbora da je ministar rada i socijalnog staranja Kemal Purišić, koji je u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine Crne Gore, pozvan na Konsultativno saslušanje obavijestio da je na službenom putu u Skoplju radi učešća na Konferenciji za koju je potvrdio učešće još u julu ove godine. Takođe, obavijestio je da je ministar ovlastio Vukicu Jelić, državnu sekretarku i Gorana Kuševija, generalnog direktora Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu za učešće na Konsultativnom saslušanju. Informisao je članove Odbora da u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine CG sjednici prisustvuje i direktor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu Drago Spaić.

Uvodna izlaganja su imali Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Drago Spaić, direktor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu koji su predstavili ključne podatke o radu dnevnih centara u Crnoj Gori.

Državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja Vukica Jelić je izjavila da se u cilju adekvatnije zaštite djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, njihove socijalizacije i integracije u zajednicu na principima jednakih mogućnosti, a u skladu sa njihovim sposobnostima kroz sistem socijalne i dječje zaštite, sprovode aktivnosti koje se odnose na razvoj usluga za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i pružanje socijalno psihološke podrške porodicama i pomoć nevladinim organizacijama koje se bave tom problematikom. Uspostavljanjem dnevnih centara za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju unapređuje se kvalitet života djece i njihovih porodica.

Informisala je da je do sada u Crnoj Gori osnovano 13 dnevnih centara za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i to u: Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Plavu, Ulcinju, Cetinju, Beranama, Mojkovcu, Rožajama, Danilovgradu, Podgorici i Bijeloj, u sklopu Dječjeg doma "Mladost". U toku je izgradnja dnevnih boravaka u Tivtu, Budvi i Golubovcima.

U dnevnim boravcima se sprovode aktivnosti koje utiču na razvoj potencijala i osnaživanje korisnika, kroz usavršavanje komunikacionih i drugih vještina potrebnih za svakodnevni život u zajednici, praktičnih vještina sa posebnim fokusom na poboljšanje kognitivnih sposobnosti i drugih aspekata značajnih za sam razvoj djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. U ovoj oblasti veliku podršku i pomoć pružaju nevladine organizacije i udruženja roditelja, tako što organizuju servise dnevnih boravaka za ogroman broj djece širom Crne Gore. Ove aktivnosti su finansijski podržane od strane Vlade Crne Gore i Ministarstva rada i socijalnog staranja tokom 2018. i 2019. godine sa više od 1.200.000 eura. Zadatak Ministarstva rada i socijalnog staranja u narednom periodu je da omogući licenciranje pružalaca usluga, jer njihove aktivnosti u ogromnoj mjeri doprinose kvalitetu života djece i porodica zbog čega je važno da postanu dio ukupnog sistema socijalne i dječje zaštite.

Takođe, djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju mogu koristiti i materijalna davanja, kao što su dodatak za njegu i pomoć, lična invalidnina i pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama. Ovo pravo imaju i djeca i mladi koji su ostvarili pravo na vaspitanje i obrazovanje i ono podrazumijeva troškove smještaja i prevoza u ustanovu.

U toku je izrada Akcionog plana za realizaciju preporuka Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom koji se očekuje narednih mjeseci, nakon čega će predstavnici zaduženih resora

imati pristup elektronskoj bazi podataka kako bi izvještavali o realizovanim aktivnostima iz svoje nadležnosti. Potrebno je u najkraćem roku uspostaviti registar osoba sa invaliditetom i definisati odgovornog nosioca ove aktivnosti, kao i obavezu svih resora koji treba da doprinesu ažurnom popunjavanju neophodnih informacija.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja redovno sprovodi konsultacije sa osobama sa invaliditetom, a saradnja je podignuta na veći nivo potpisivanjem Memoranduma o saradnji sa organizacijama osoba sa invaliditetom u julu ove godine.

U decembru 2018. usvojen je Akcioni plan prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima sa invaliditetom. Planirano je da adaptacija objekata socijalne i dječje zaštite bude završena za sedam mjeseci.

Informisala je da je za deset korisnika usluge smještaja u JU Zavod "Komanski most" u toku preispitivanje oduzete poslovne sposobnosti. U cilju sprečavanja izdvajanja djece iz bioloških i hraniteljskih porodica pružaju se usluge Porodičnog saradnika u osam opština, a cilj je da se ovaj servis razvije u svim opštinama do kraja 2021. Da bi se porodice ohrabrile na hraniteljstvo, u toku 2020. godine počće sa radom i Centar za hraniteljstvo u Bijeloj.

Planirano je da se u 2019. godini utvrdi Predlog zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Donošenjem ovog zakona treba da se obezbijede uslovi za uspješnu profesionalnu rehabilitaciju, povećanje zaposlenosti osoba sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada, uz otklanjanje barijera i stvaranje jednakih mogućnosti. Nacrt zakona je usaglašen sa nadležnim institucijama i nakon razmatranja na sjednicama Savjeta za brigu o osobama sa invaliditetom, Socijalnog savjeta i Savjeta za konkurentnost, isti će biti upućen Evropskoj komisiji i Međunarodnoj organizaciji rada radi njihovih komentara.

Istakla je da Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom namjenski troši budžetski opredijeljena sredstva. Jednu od nekoliko kontrola namjenskog trošenja sredstava Fonda vrši Savjet Fonda, kojim predsjedava predstavnik nevladine organizacije koja se bavi zaštitom prava lica sa invaliditetom.

Direktor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu Drago Spaić je predstavio Izvještaj o radu dnevnih centara (boravaka) za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori koji sadrži informacije o radu 13 dnevnih centara tokom 2018. godine. Naglasio je da je u njima angažovano 211 izvršilaca, od kojih je 60 stručnih radnika. U dnevnim centrima je boravilo 248 korisnika, od kojih je najveći broj djece od sedam do 14 godina, dok je uzrast do tri godine najmanje zastupljen. Zaključio je da je cilj da sva djeca pohađaju obrazovni sistem. Naglasio je da dnevni centri u Nikšiću, Pljevljima i na Cetinju omogućavaju boravak i za odrasla lica sa invaliditetom preko 27 godina starosti i da je intencija da se i u drugim opštinama omoguće slični servisi za lica sa invaliditetom starija od 27 godina.

U raspravi su učestvovali: Nela Krnić, koordinatorica Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Milica Kovačević, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Sektoru za dječja prava, Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", Milenko Vojčić, predsjednik Skupštine NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore", poslanici/ce: dr Suad Numanović, dr Ljiljana Đurašković, mr Branka Tanasijević, Momčilo Martinović, Mirsad Murić i predsjednik Odbora dr Halil Duković.

Koordinatorica Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Nela Krnić je predstavila preliminarne nalaze i preporuke za dnevne centre iz Analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori koja treba da bude validirana na sjednici Savjeta za prava djeteta u novembru 2019. Fokus Analize je na multisektorskoj saradnji za koju smatraju da je ključna za unapređenje prava djece. Istakla je da je UNICEF od 2004. godine kada je osnovan prvi dnevni centar u Bijelom Polju konstantno pružao podršku Ministarstvu rada i socijalnog staranja kojem je odala priznanje za napore koje ulaže u procesu deinstitucionalizacije. Naglasila je da su dnevni centri jako pozitivan servis i

veoma korisna usluga koja je olakšala živote djece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica i uticala na smanjenje broja djece sa smetnjama u razvoju u okviru institucionalne zaštite, što je za svaku pohvalu. Istakla je da je dnevni centar prevashodno preventivna usluga i usluga podrške porodici i predstavlja alternativu institucionalizaciji djece sa smetnjama u razvoju. Fokus rada dnevnih centara je na socijalizaciji, rehabilitaciji i pripremi djece i mladih za samostalan život. Dnevni centri se sve više usmjeravaju na rad sa djecom sa kombinovanim i višestrukim smetnjama u razvoju zato što obrazovni sistem u ovom trenutku nema kapaciteta da obuhvati ovu djecu i omogući njihovu inkluziju u obrazovni sistem. Apelovala je na mnogo veću saradnju i veći stepen razumijevanja između sektora obrazovanja i socijalne i dječje zaštite, jer dnevni centar mora da se posmatra kao podrška sistemu obrazovanja, a ne alternativa. Imajući u vidu značajno povećanje broja djece koja pohađaju redovan sistem obrazovanja u proteklih nekoliko godina (desetostruko povećanje u odnosu na 2009. godinu), isto je uslovalo povećanje fokusa u radu dnevnih centara ka ovoj populaciji djece, kao i činjenicu da dnevni centri sve više postaju resursni centri za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice na nivou lokalne zajednice. U ovom trenutku, dnevni centri predstavljaju značajno tranziciono rješenje, s obzirom da mnoge škole u Crnoj Gori nijesu pripremljene za inkluziju djece sa najtežim oblicima smetnji u razvoju. Ovo je najčešće slučaj sa djecom sa kombinovanim i višestrukim smetnjama u razvoju koja su glavni korisnici dnevnih centara. Naglasila je da je krajnji cilj da sva djeca budu uključena u redovan obrazovni sistem i žive sa svojim porodicama.

Međutim, uočili su i određene teškoće u radu dnevnih centara koje je potrebno otkloniti i ispunjenjem datih preporuka unaprijediti njihov rad. Istakla je dnevni centri moraju biti bolje uvezani sa sistemom inkluzivnog obrazovanja i moraju se posmatrati kao podrška, a ne alternativa inkluzivnom obrazovanju, jer shodno međunarodnim standardima, svako dijete ima pravo da pohađa redovan sistem obrazovanja. Da bi se ovo postiglo neophodno je intenzivirati saradnju između Ministarstva prosvjete i Ministarstva rada i socijalnog staranja kako bi se jasno definisali standardi rada i proces finansiranja dnevnih centara u cilju njihove veće podrške inkluzivnom obrazovanju, kao i da bi se shvatio i redefinisao njihov mandat i misija u smislu podrške inkluzivnom obrazovanju. Takođe, dnevni centri treba da razvijaju što tješnju saradnju sa postojećim resursnim centrima za inkluzivno obrazovanje.

Naglasila je da je postojeći način rada dnevnih centara limitiran u smislu broja djece koja pohađaju centre i aktivnosti koje se sprovode u njima, jer dnevni centri imaju kapaciteta za mnogo veći obuhvat djece, kao i širenje lepeze aktivnosti koje pružaju. Većina dnevnih centara radi do 15 sati, dok prostor i oprema koji postoje u centrima mogu biti adekvatno korišćeni i u popodnevnim satima i tokom vikenda, uz adekvatnu organizaciju posla da bi se što više na opštinskom nivou obuhvatilo različitim uslugama. Ovo se može ostvariti i kroz tješnju saradnju sa nevladinim organizacijama koje mogu biti od velike pomoći. S obzirom da svaki dnevni centar posjeduje vozilo, mobilna funkcija dnevnih centara bi se mogla povećati radi pružanja podrške djeci koja nijesu u mogućnosti da dođu u dnevni centar iz različitih razloga, čime bi se povećao obuhvat. Stoga je zaključila da se obuhvat djece, opseg i kvalitet rada dnevnih centara moraju unaprijediti.

Predstavnica UNICEF-a je posebno naglasila da je postojeća situacija koja podrazumijeva postojanje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju neprihvatljiva s aspekta poštovanja relevantnih međunarodnih standarda. Situacija u kojoj, primjera radi, dijete od četiri godine boravi i prima uslugu u prostoru u kome boravi i prima uslugu mlado lice od 25 godina apsolutno je neprihvatljiva. Vlada mora da uloži napore i razvije posebne usluge za mlade sa invaliditetom da bi se izbjeglo neprihvatljivo stanje koje trenutno postoji i koje sa sobom nosi brojne rizike. Zaključila je da u dnevnim centrima za djecu sa smetnjama u razvoju treba da borave djeca, tj. saglasno međunarodnom i nacionalnom zakonodavstvu lica do 18 godina života. Čak i u tom slučaju posebni programi moraju biti

razvijeni za različite starosne grupe, tj. djecu od 1-18 godina, shodno uzrastu i interesovanjima. Ovo je i preporuka data Crnoj Gori od strane Komiteta UN za prava djeteta. Takođe, ocijenila je da sve ovo utiče i na kvalitet rada centara zbog čega je neophodno revidirati postojeće standarde koji definišu rad dnevnih centara i omogućavaju ovu neprihvatljivu praksu.

Nela Krnić je zaključila da je budućnost dnevnih centara u prerastanju u segment podrške inkluzivnom obrazovanju, jer je krajnji cilj da jednog dana sva djeca budu u školama ili, eventualno, da im se pruži neka druga usluga socijalne i dječje zaštite, kao što je Mala kućna zajednica za djecu bez roditeljskog staranja koja za sada postoji samo u Bijelom Polju.

Ocijenila je da je Vlada Crne Gore posvećena nastavku i intenziviranju procesa deinstitucionalizacije za svu djecu. Kako se broj djece sa smetnjama u razvoju na institucionalnoj zaštiti povećavao tokom godina, proces razvoja specijalizovanih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju, uključujući specijalizovano hraniteljstvo i predah hraniteljstvo, kao i male kućne zajednice, treba da predstavlja prioritet Vlade Crne Gore, jednako kao i proces inkluzivnog obrazovanja. U tom cilju, podsjetila je i na preporuku Komiteta UN za prava djeteta da se hitno smanji broj djece sa smetnjama u razvoju u institucijama, kao i u specijalizovanim školama i razvija specijalizovano hraniteljstvo i predah hraniteljstvo, kao i male kućne zajednice, paralelno sa nastavkom procesa uključivanja sve djece sa smetnjama u razvoju u škole.

Predstavnica UNICEF-a je predložila da se u predstojećem periodu uradi detaljna evaluacija rada dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju.

Savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Sektoru za dječja prava Milica Kovačević je istakla da su u prethodnom periodu dnevni centri kažnjavani zbog neposjedovanja licence i to u trenutku kada istu nijesu mogli posjedovati, što je bio slučaj u Ulcinju i Podgorici. Podsjetila je na preporuku Komiteta UN za prava djeteta da nije dobro da isti prostor dijeli maloljetno lice sa odraslim osobama. Prateći rad sudova i drugih organa, došli su do zaključka da se licima sa smetnjama u razvoju zbog njihovog mentalnog nedostatka po autizmu paušalno i trajno oduzima poslovna sposobnost, što nije u skladu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Takođe, osvrnula se na Preporuku Komiteta ministara Savjeta Evrope iz 1999. godine kojom se propisuje da mjera lišavanja poslovne sposobnosti treba da bude ograničenog trajanja i da podliježe periodičnom ispitivanju od nadležnih institucija, o čemu je institucija Ombudsmana organizovala i posebnu Konferenciju.

Izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa" Milisav Korać je ukazao na nedovoljnu popunjenost kapaciteta u pojedinim dnevnim centrima i mišljenja je da je glavni uzrok tome nesposobnost menadžmenta pojedinih dnevnih centara u obezbjeđivanju adekvatnog stručnog kadra koji bi obezbijedio kvalitetne usluge u dnevnom centru, čime bi se afirmisali i roditelji da svoju djecu dovode u ove dnevne centre. Pohvalio je rad dnevnih centara u Nikšiću, Pljevljima, Beranama i Bijelom Polju. S druge strane, smatra da proces otvaranja dnevnih centara teče sporo, a posebno je loše što isti ne postoje u Budvi, Tivtu, Baru, Kolašinu i Žabljaku.

Ukazao je da je nedovoljan broj korisnika usluga dnevnih centara sa seoskog područja. Smatra zabrinjavajućim sporo rješavanje pružanja adekvatnog boravka i usluga za lica starija od 27 godina.

Izrazio je zabrinutost zbog toga što je Opština Bar još 2009. godine dobila 135.000 eura iz državnog budžeta od Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću za izgradnju dnevnog centra i da isti još uvijek nije otvoren, iako je, prema njegovim saznanjima, za ove svrhe Opštini dodijeljeno i oko 60.000 eura od Ministarstva rada i socijalnog staranja. Zamolio je da institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore od Opštine Bar zatraži informaciju o tome šta je do sada realizovano po ovom pitanju.

Uputio je zamjerku Ministarstvu rada i socijalnog staranja, kao organu nadležnom za nadzor nad radom centara za socijalni rad, navodeći da su tokom 2018. u preko 80% slučajeva

odlukom Upravnog suda poništene odluke centara za socijalni rad i vraćene na ponovni postupak u predmetima za ostvarivanje prava na ličnu invalidninu, njegu i pomoć drugom licu i ostvarivanje prava na dječji dodatak.

Smatra da se sredstva Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom ne troše namjenski, jer prema njegovim saznanjima, preko 50 miliona eura, odnosno preko 2/3 ukupnih sredstava je potrošeno u nenamjenske svrhe.

Predsjednik Skupštine NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" Milenko Vojičić je izjavio da dnevni centri jesu potrebni, ali da je njihova uloga upitna, jer problemi nastaju zbog nedefinisanih odnosa, naročito sa zdravstvenim i obrazovnim sistemima i zbog nepostojanja alternativnih usluga. Personalna asistencija je propisana kao pravo u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, ali u praksi nije moguće iskoristiti ovo pravo, jer ne postoje sredstva, procedure i izvođači.

Takođe je naglasio važnost ispravne upotrebe terminologije i mišljenja je da je izraz "smetnja" neadekvatan, budući da izraz "smetnja" posmatra kao neku vrstu spoljne fizičke povrede ili oštećenje, a invaliditet kao unutrašnje stanje ili interakciju oštećenja sa barijerama iz okoline.

Član Odbora dr Suad Numanović je istakao da je država mnogo uradila po pitanju dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom. Podsjetio je da su stanovnici Bijelog Polja dobili prvi Dnevni centar koji je otvoren 2004. godine i svjedok je tadašnjem velikom odušljavljenju građana. Da je takav entuzijazam postojao u drugim opštinama, danas bi svaka opština imala dnevni centar. Istakao je da nedostaje baza podataka za djecu sa smetnjama u razvoju na osnovu koje bi lokalne samouprave trebale da se obavežu da mnogo intenzivnije pristupe otvaranju novih dnevnih centara. Usluge dnevnih centara su uglavnom dostupne djeci iz gradskih i prigradskih sredina, dok su djeca sa seoskog područja često zanemarena. Poređenja radi, takvo stanje je bilo i u razvijenoj Velikoj Britaniji iako su se ovim problemom intenzivno bavili poslednjih 30-40 godina. Problem deinstitucionalizacije je počeo da se rješava, što je dobro. Ocijenio je da jedna grupna kuća u Bijelom Polju koja se bavi djecom sa smetnjama u razvoju koja su bez roditeljskog staranja nije dovoljna.

Članica Odbora Ljiljana Đurašković je predložila medijsku kampanju na lokalnom i regionalnom nivou kako bi se motivisali roditelji djece sa invaliditetom da dovode svoju djecu u dnevne centre i koriste usluge koje se tamo pružaju. Smatra da je 13 dnevnih centara u Crnoj Gori jako malo i da se veoma sporo otvaraju. Istakla je da problem osoba sa invaliditetom starijih od 27 godina treba riješiti na adekvatan i trajan način. Poručila je da Fond za profesionalnu rehabilitaciju mora namjenski da troši sredstva, isključivo za potrebe lica sa invaliditetom, a da sva sredstva koja su nenamjenski utrošena treba vratiti u Budžet.

Poslanica mr Branka Tanasijević je istakla da osobe sa invaliditetom imaju potpuno iste potrebe i očekivanja kao i ostali dio populacije. Iako postoje različiti stavovi i mišljenja o upotrebi dnevnih centara koji trenutno služe kao servisi za djecu sa smetnjama u razvoju i odrasle osobe sa invaliditetom, od svih učesnika sjednice je iskazana jedinstvena briga za ova lica i namjera da im se pruži pomoć.

Poslanik Momčilo Martinović smatra da bi u menadžment dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom trebalo uključiti predstavnike civilnog sektora koji bi mogli pomoći kreiranju kvalitetnijih usluga. Trebalo bi podstaći otvaranje novih dnevnih centara čiji korisnici bi bili odvojeno smješteni u zavisnosti od starosti. Potrebno je napraviti analizu i presjek svih aktivnosti realizovanih u ovoj oblasti na osnovu čega bi se kreirale zajedničke preporuke i smjernice za dalje funkcionisanje.

Član Odbora Mirsad Murić je ocijenio da Vlada Crne Gore i Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u skladu sa svojim mogućnostima, pomažu licima sa invaliditetom i

doprinosu njihovom kvalitetnijem životu i boljoj socijalizaciji. Istakao je da je dan uoči sjednice Odbora za ljudska prava i slobode posjetio Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju u Rožajama koji ima kapacitet za 20 korisnika funkcionira kvalitetno.

Na sjednici su postavljena sledeća pitanja:

1. Da li je djeci sa smetnjama u razvoju iz ruralnih područja omogućeno adekvatno korišćenje usluga dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju?

2. Kada se očekuje otvaranje dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju u opštinama u kojima isti ne postoje?

3. Šta treba raditi i koje servise obezbijediti za osobe sa invaliditetom koje navrše 27 godina i ne mogu biti korisnici postojećih dnevnih centara za djecu i mlade?

4. Da li postoji jasna vizija razvoja usluga za lica sa invaliditetom, poput onih koje za sada pruža samo jedna Mala grupna kuća u Bijelom Polju?

5. Koje mjere i radnje sprovode resorna ministarstva kako bi se povećao broj stručnih lica koja rade sa korisnicima dnevnih centara?

6. Da li postoji saradnja između dnevnih centara i lokalnih zdravstvenih ustanova?

7. Kada će biti formiran registar osoba sa invaliditetom?

8. Da li dnevni centri u Beranama, Herceg Novom i Ulcinju koji se bave i djecom sa teškoćama u razvoju imaju posebno angažovane stručnjake koji se bave ovom djecom ili su to ista lica koja se bave djecom sa smetnjama u razvoju?

9. Da li postoji namjera da se u narednom periodu angažuje andragog, kao stručno lice za rad u dnevnim centrima?

10. Da li postoji saradnja između dnevnih centara i Ministarstva prosvjete, odnosno škola?

11. Da li su korisnici dnevnog boravka za lica starija od 27 godina u Nikšiću, Pljevljima i na Cetinju samo bivši korisnici dnevnih boravaka za djecu sa smetnjama u razvoju u tim opštinama ili i druge osobe sa invaliditetom?

12. Da li je bilo zahtjeva za smještaj odraslih osoba sa invaliditetom u tri dnevna centra koji to omogućavaju i da li je neki od njih odbijen zbog popunjenosti kapaciteta za odrasla lica?

13. Da li se može očekivati finansijska pomoć Ministarstva rada i socijalnog staranja za obezbjeđivanje senzornih soba u dnevnim centrima koji ih sada ne posjeduju, kao i u obezbjeđivanju besplatnog prevoza za djecu ili povećanje sredstava koja im se dodjeljuju?

14. S obzirom da dnevni centri u Beranama, Mojkovcu, Ulcinju, Plavu i Danilovgradu nijesu imali licence, da li su ih u međuvremenu dobili u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti?

15. Da li sva stručna lica koja rade u dnevnim centrima posjeduju licence za rad?

Državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja Vukica Jelić je zaključila da je želja svih da djeca sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom budu uključena u društvo i budu ravnopravni članovi društva, po principu inkluzije. Potrebno je obezbijediti koncept integrisanih usluga kako bi svi servisi za djecu sa smetnjama u razvoju bili odgovarajući za njih i njihove roditelje. Djeci sa smetnjama u razvoju je potrebno obezbijediti i prevoz do dnevnih centara, a ne samo usluge koje im se u centrima pružaju. Saglasna je da registar osoba sa invaliditetom nedostaje našem sistemu kako bi se na osnovu njega pravilno kreirale politike za unapređenje ove oblasti i vjeruje da će u najkraćem mogućem roku obezbijediti nosioca aktivnosti za uspostavljanje registra. U dnevnim centrima zajedno borave djeca i mladi, što je problem koji će se rješavati u narednom periodu. U Crnoj Gori je ostvaren značajan napredak od otvaranja prvog Dnevnog centra. Iako nije neophodno da u svakoj opštini bude dnevni centar, svaka opština želi da ga ima. Potrebno je jačati javno-privatno partnerstvo i pružati podršku i pomoć nevladinim organizacijama koje pružaju podršku djeci sa smetnjama u razvoju.

Generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu Goran Kušević je predstavio historijat razvoja dnevnih centara u Crnoj Gori. Smatra da proces otvaranja dnevnih centara nije spor. Donošenjem Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti 2013. godine prepoznate su i usluge socijalne i dječje zaštite, a licenciranjem pružalaca usluga osigurava se njihov kvalitet. U početnim godinama osnivanja dnevnih centara u Crnoj Gori, ove ustanove su nudile svojim korisnicima i usluge iz domena vaspitno-obrazovnog sistema i zdravstvene zaštite, ali sada je sistem dostigao nivo u kojem takve usluge treba adresirati nadležnim institucijama, a ne dnevnim centrima. Organizovanje prevoza do dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju je, shodno potpisanim memorandumima, obaveza lokalnih samouprava, jer su osnivači dnevnih centara lokalne samouprave, a Ministarstvo rada i socijalnog staranja participira u troškovima isplatom u iznosu od 150 eura na mjesečnom nivou po korisniku. Svi stručni radnici zaposleni u dnevnim centrima za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju moraju da imaju licencu za rad. Zakonom je jasno definisano koji zaposleni moraju imati licencu, a to su: psiholog, socijalni radnik, andragog, defektolog i pravnik. Posjedovanje licence podrazumijeva da su ta lica položila stručni ispit za rad u institucijama socijalne zaštite i da su pohađali akreditovane obuke. O nazivima dnevnih centara odlučivale su lokalne samouprave, a usluge koje pružaju podrazumijevaju dnevni boravak za djecu sa smetnjama u razvoju.

U proteklom periodu su analizirali koji dnevni centri imaju prostorne kapacitete da bi pružali usluge dnevnog boravka za odrasla lica sa invaliditetom. Za sada se takve usluge pružaju u licenciranim institucijama u Nikšiću, Pljevljima i na Cetinju. U narednom periodu potrebno je obezbijediti da sva lica koja sada nijesu prepoznata u sistemu, budu evidentirana kako bi mogli ostvarivati prava iz socijalne i dječje zaštite. Naglasio je da centri za socijalni rad kroz sistem vođenja slučaja predlažu najbolju uslugu za svakog korisnika pojedinačno. Smatra da je Komitet UN za prava osoba sa invaliditetom dnevne boravke prepoznao kao institucije, jer se usluge iz domena zdravstva i vaspitanja i obrazovanja obavljaju u njima, što nije dobro zato što bi iste trebalo pružati u institucijama sistema zaduženim za tu vrstu usluga, a ovim licima obezbijediti personalnu asistenciju. Obavijestio je da je lišenje poslovne sposobnosti u nadležnosti pravosudnih organa, a da Centar za socijalni rad, nakon lišenja poslovne sposobnosti za određenu osobu procjenjuje ko je najbolji da bude staratelj tom licu. Zaključio je da se pojedinim licima iz Zavoda "Komanski most" preispituje i vraća poslovna sposobnost, što znači da će im uskoro biti vraćena uskraćena prava.

Direktor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu Drago Spaić je saopštio da su tokom 2019. još tri dnevna centra dobila licencu za rad, a do kraja godine očekuje da će je dobiti i Dnevni centar u Danilovgradu. Takođe, informisao je o kapacitetima i popunjenosti svih dnevnih centara pojedinačno. Problem sa obezbjeđivanjem kvalitetnih kadrova imaju ne samo dnevni centri, već i sve druge ustanove u sistemu.

Predstavnica UNICEF-a Nela Krnić je naglasila da dijete ne treba nigdje izmješati i voditi, već svi sektori treba da se ujedine oko djeteta i da primjenjuju holistički pristup. Servisi dnevnih centara su u početku zadovoljavali drugačije potrebe od onih koje su danas neophodne. Tadašnji dnevni centri su bili koncipirani kao sveobuhvatni servisi koji pružaju socijalne, zdravstvene i obrazovne usluge. Od 2004. godine UNICEF je podržavao rad prvog dnevnog centra u Crnoj Gori, posebno tokom početnih godina rada, nakon čega je uradio evaluaciju sa osvrtom na mogućnost daljeg finansiranja ovakvih centara. Tada je predloženo da se razmotri nekoliko mogućnosti finansiranja dnevnih centara:

- da budu kofinansirani između Ministarstva rada i socijalnog staranja i lokalnih samouprava,
- da budu kofinansirani između različitih sektora ili
- da budu kofinansirani između različitih sektora i lokalnih samouprava.

Procjena Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom da dnevni centri za djecu sa smetnjama u razvoju mogu da predstavljaju institucionalizaciju djece nije adekvatna, jer

institucionalizacija podrazumijeva i spavanje u instituciji, što ovdje nije slučaj, ali je dobro što je Komitet dao preporuku, jer bi postojeće stanje moglo predstavljati jedan vid segregacije djece. Jedini način da se to izbjegne je da vremenom servis dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju preraste u podršku inkluzivnom obrazovanju.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je saopštio da su postojeći problemi u radu dnevnih centara jasno evidentirani. Konstatovao je da niko od učesnika sjednice nije saopštio da država nije radila na rješavanju uočenih problema, što je veoma značajno. S jedne strane, evidentirani su problemi osoba sa invaliditetom, a sa druge strane treba sagledati i realne mogućnosti države da unaprijedi stanje. Važno je da se ne zaustavimo na postojećem stanju, već da se u kontinuitetu, koordiniranim djelovanjem i multisektorskim pristupom preduzimaju dalje aktivnosti potrebne za dodatno unapređenje stanja. Saglasan je da je neophodno u što kraćem roku formirati registar osoba sa invaliditetom. Takođe, mišljenja je da treba pažljivo analizirati da li svakoj od 24 opštine u Crnoj Gori treba dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju. Pitanje je koji je problem što pojedine opštine, poput Bara i Budve još uvijek nemaju dnevni centar. Istakao je da finansiranje dnevnih centara mora biti stabilno, posebno u periodu kada se opštine suočavaju sa finansijskim problemima, pa u takvim situacijama država mora imati ključnu ulogu, a ostali subjekti moraju učestvovati u ovom procesu. S obzirom da u Izvještaju o radu dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju, dostavljenom članovima Odbora povodom održavanja Konsultativnog saslušanja, nema ocjena rada dnevnih centara, što je potrebno i u istom nijesu evidentirane slabosti u njihovom radu, na osnovu kojih bi se mogle definisati preporuke, izrazio je očekivanje da će se u predstojećem periodu imati takvi podaci.

Na samom kraju sjednice, zaključeno je da se sačini Izvještaj sa zaključcima koji će biti dostavljen Kolegijumu Predsjednika Skupštine, na upoznavanje, nadležnim organima na realizaciju, kao i svim učesnicima sjednice, radi upoznavanja. Takođe, tokom sledeće godine Odbor za ljudska prava i slobode će ovim povodom održati kontrolno saslušanje predstavnika relevantnih institucija u cilju praćenja realizacije zaključaka sa ove sjednice Odbora i preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a.

U skladu sa čl. 62 i 73 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor za ljudska prava i slobode podnosi

IZVJEŠTAJ
SA 43. SJEDNICE ODBORA -
KONSULTATIVNO SASLUŠANJE NA TEMU:
“RAD DNEVNIH CENTARA ZA DJECU SA SMETNJAMA U RAZVOJU I
OSOBE SA INVALIDITETOM U CRNOJ GORI”

Na sjednici su, u skladu sa čl. 67 i 73 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali: Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Goran Kušević, generalni direktor Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Drago Spaić, direktor Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Nela Krnić, koordinatorka Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Milica Kovačević, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Sektoru za dječja prava, Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa" i Milenko Vojičić, predsjednik Skupštine NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore".

Održavanje ovog Konsultativnog saslušanja utvrđeno je Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2019. godinu, sačinjenim na osnovu: Programa rada Vlade Crne Gore za 2019. godinu, aktivnosti Skupštine Crne Gore i jednog broja nerealizovanih aktivnosti iz Plana aktivnosti Odbora za 2018. godinu.

Na Konsultativnom saslušanju posebna pažnja bila je posvećena:

1. razmatranju Izvještaja Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu o radu dnevnih centara (boravaka) za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori i

2. predstavljanju preliminarnih nalaza i preporuka za dnevne centre iz Analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a.

Predstavljenim Izvještajem o radu dnevnih centara (boravaka) za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju članovi Odbora su obaviješteni:

- obuhvaćeno je 13 dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori koji su funkcionisali u 2018. godini,

- u dnevnim centrima boravilo je 248 korisnika, od kojih je najveći broj djece od sedam do 14 godina, dok je uzrast do tri godine najmanje zastupljen,

- u dnevnim centrima bilo je angažovano 211 izvršilaca (60 stručnih radnika, 20 stručnih saradnika i 46 saradnika),

- osim materijalnih i tehničkih uslova (smještaj, ishrana, prevoz, održavanje higijene, sigurno okruženje), pružalac usluge dnevnog boravka korisnicima obezbjeđuje i osmočasovnu njegu, psihosocijalnu i medicinsku rehabilitaciju, vaspitno-obrazovni rad sa ciljem sticanja vještina neophodnih za svakodnevni život, radno-okupacioni tretman, socijalizaciju, individualni i grupni rad, edukaciju roditelja za samopomoć i pomoć djeci, slobodne aktivnosti i druge usluge u skladu sa Statutom i zakonom,

- u dnevnim centrima organizuju se dnevne aktivnosti: grupni rad u okviru korisničkih grupa, individualni rad sa korisnicima u okviru grupa i individualni rad na osnovu individualnog plana,

- u ovim ustanovama se pruža sedam vrsta usluga: podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika; podrška djeci u učenju; relaksacija i rekreacija; razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici; podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti; pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju i razvoj vještina samozaštite i pomoći,

- uslugu dnevnog boravka odraslim licima sa invaliditetom (licima starijim od 27 godina) pružaju dnevni boravci u Nikšiću, Pljevljima i na Cetinju,

- od 60 stručnih radnika u svim dnevnim centrima u Crnoj Gori licencu posjeduju 43, dok je od 13 dnevnih centara, licencirano osam (u 2018. nijesu bili licencirani dnevni centri u Beranama, Mojkovcu, Ulcinju, Plavu i Danilovgradu).

Analizom Izvještaja dostavljenog članovima Odbora povodom održavanja Konsultativnog saslušanja uočeno je sledeće:

- Izvještaj nije dovoljno dobro metodološki pripremljen jer su predstavljeni zbirni statistički podaci za sve dnevne centre, iako su Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu prethodno dostavljeni pojedinačno od dnevnih centara, zbog čega je izostala dodatna analiza materijala, kao i smjernice za dalje djelovanje,

- Izvještaj ne sadrži osvrt na finansiranje dnevnih centara, niti podatke o novcu utrošenom za te namjene u 2018. godini, zbirno i pojedinačno,

- ne sadrži informacije o saradnji dnevnih centara sa školama, niti sa drugim ustanovama i institucijama na državnom i lokalnom nivou; nije data informacija da li su i u kojoj mjeri dnevni centri uvezani sa sistemom inkluzivnog obrazovanja, niti ima podataka o saradnji sa opštinama i nevladinim organizacijama,

- nije dat podatak da li su korisnici dnevnog boravka za lica starija od 27 godina u Nikšiću, Pljevljima i na Cetinju samo bivši korisnici dnevnih boravaka za djecu sa smetnjama u razvoju u tim opštinama ili i druge osobe sa invaliditetom,

- nema informacije koliko je djece korisnika dnevnih centara, a koliko je mladih korisnika dnevnih centara, po dnevnim centrima pojedinačno, već je prikazan samo zbirni podatak,

- umjesto zbirnog broja korisnika usluga u svim dnevnim centrima, neophodno je bilo prikazati broj korisnika usluga po dnevnim centrima pojedinačno, kako bi se na osnovu tih podataka moglo zaključivati o opravdanosti postojanja dnevnih centara u pojedinim opštinama,

- u Izvještaju nije sadržana ocjena stanja i rada dnevnih centara, niti su predložene mjere i preporuke za unapređenje stanja, osim u dijelu gdje se navodi da bi trebalo povećati broj stručnih radnika i saradnika kod pružalaca usluga i da bi u dnevnim centrima u Bijelom Polju, Herceg Novom, Rožajama i Danilovgradu trebalo obezbijediti senzorne sobe.

1. Predstavnic Ministarstva rada i socijalnog staranja je upoznala sa ključnim podacima koji se odnose na rad dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju informišući o sledećem:

- u cilju adekvatnije zaštite djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, njihove socijalizacije i integracije u zajednicu na principima jednakih mogućnosti, a u skladu sa njihovim sposobnostima, kroz sistem socijalne i dječje zaštite sprovode se aktivnosti razvoja usluga za djecu sa smetnjama u razvoju, pružanja socijalno- psihološke podrške porodicama i pomoći nevladinim organizacijama koje se bave ovom problematikom,

- uspostavljanjem dnevnih centara za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju unapređuje se kvalitet života djece i njihovih porodica,

- u Crnoj Gori je osnovano 13 dnevnih centara i to u: Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Plavu, Ulcinju, Cetinju, Beranama, Mojkovcu, Rožajama, Danilovgradu, Podgorici i Bijeloj, u sklopu Dječjeg doma "Mladost",

- u toku je izgradnja dnevnih centara u Tivtu, Budvi i Golubovcima,

- u dnevnim centrima se sprovode aktivnosti koje utiču na razvoj potencijala i osnaživanje korisnika, kroz usavršavanje komunikacionih i drugih vještina potrebnih za svakodnevni život u zajednici, praktičnih vještina sa posebnim fokusom na poboljšanje kognitivnih sposobnosti i drugih aspekata značajnih za razvoj djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

U ovoj oblasti veliku podršku i pomoć pružaju nevladine organizacije i udruženja roditelja koja organizuju servise dnevnih boravaka za ogroman broj djece širom Crne Gore.

Tokom 2018. i 2019. ove aktivnosti su finansijski podržane od Vlade Crne Gore i Ministarstva rada i socijalnog staranja sa više od 1.200.000 eura,

- djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju mogu koristiti materijalna davanja: dodatak za njegu i pomoć, ličnu invalidninu i pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama, pri čemu ovo pravo imaju i djeca i mladi koji su ostvarili pravo na vaspitanje i obrazovanje i isto podrazumijeva troškove smještaja i prevoza u ustanovu,

- Ministarstvo rada i socijalnog staranja redovno sprovodi konsultacije sa osobama sa invaliditetom, a saradnja je podignuta na veći nivo potpisivanjem Memoranduma o saradnji sa organizacijama osoba sa invaliditetom u julu 2019. godine,

- u decembru 2018. usvojen je Akcioni plan prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima sa invaliditetom kojim je planirano da adaptacija objekata socijalne i dječje zaštite bude završena za sedam mjeseci,

- u toku je izrada Akcionog plana za realizaciju preporuka Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom koji se očekuje narednih mjeseci, nakon čega će predstavnici zaduženih resora imati pristup elektronskoj bazi podataka kako bi izvještavali o realizovanim aktivnostima iz svoje nadležnosti,
- za deset korisnika usluge smještaja u Zavodu "Komanski most" u toku je preispitivanje oduzete poslovne sposobnosti,
- zadatak Ministarstva rada i socijalnog staranja u narednom periodu je da omogući licenciranje pružalaca usluga,
- potrebno je u najkraćem roku uspostaviti registar osoba sa invaliditetom i definisati odgovornog nosioca ove aktivnosti, kao i obavezu svih resora koji treba da doprinesu ažurnom dostavljanju neophodnih informacija,
- u 2019. planirano je da se utvrdi Predlog zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom kojim bi trebalo da se obezbijede uslovi za uspješnu profesionalnu rehabilitaciju, povećanje zaposlenosti osoba sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada, uz otklanjanje barijera i stvaranje jednakih mogućnosti,
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom namjenski troši budžetski opredijeljena sredstva, a jednu od nekoliko kontrola njihovog namjenskog trošenja vrši Savjet Fonda, kojim predsjedava predstavnik nevladine organizacije koja se bavi zaštitom prava lica sa invaliditetom,
- u toku 2020. godine počće sa radom Centar za hraniteljstvo u Bijeloj i
- radi sprečavanja izdvajanja djece iz bioloških i hraniteljskih porodica u osam opština se pružaju se usluge Porodičnog saradnika, a cilj je da se ovaj servis razvije u svim opštinama do kraja 2021.

2. Koordinatorica Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori je predstavila preliminarne ocjene, nalaze i preporuke za dnevne centre iz Analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a, navodeći sledeće:

- dnevni centri su korisna usluga koja je olakšala živote djece i porodica sa smetnjama u razvoju i uticala na smanjenje broja djece sa smetnjama u razvoju u okviru institucionalne zaštite, što je za svaku pohvalu,
  - dnevni centar je prevashodno preventivna usluga, odnosno usluga podrške porodici i predstavlja alternativu institucionalizaciji djece sa smetnjama u razvoju,
  - fokus njihovog rada je na socijalizaciji, rehabilitaciji i pripremi djece i mladih za samostalan život,
  - dnevni centri se sve više usmjeravaju na rad sa djecom sa kombinovanim i višestrukim smetnjama u razvoju, jer obrazovni sistem u ovom trenutku nema kapaciteta da obuhvati ovu djecu i omogući njihovu inkluziju u obrazovni sistem,
- Imajući u vidu značajno povećanje broja djece koja pohađaju redovan sistem obrazovanja u proteklih nekoliko godina (desetostruko povećanje u odnosu na 2009), isto je uslovilo povećanje fokusa rada dnevnih centara ka ovoj populaciji djece, zbog čega dnevni centri sve više postaju resursni centri za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice na nivou lokalne zajednice,
- u ovom trenutku, dnevni centri predstavljaju značajno tranziciono rješenje, s obzirom da mnoge škole u Crnoj Gori nijesu pripremljene za inkluziju djece sa najtežim oblicima smetnji u razvoju. Međutim, krajnji cilj je da sva djeca budu uključena u redovan obrazovni sistem i žive sa svojim porodicama.

Predstavnica UNICEF-a je informisala i o ključnim Preporukama:

1. Dnevni centri moraju biti bolje uvezani sa sistemom inkluzivnog obrazovanja i moraju se posmatrati kao podrška, a ne alternativa inkluzivnom obrazovanju, polazeći od stanovišta da shodno međunarodnim standardima svako dijete ima pravo da pohađa redovan sistem obrazovanja.

Neophodno je intenzivirati saradnju između dva odgovorna ministarstva: Ministarstva prosvjete i Ministarstva rada i socijalnog staranja kako bi se jasno definisali standardi rada i proces finansiranja dnevnih centara u cilju njihove sve veće podrške inkluzivnom obrazovanju, kao i da bi se shvatio i redefinisao njihov mandat i misija u smislu podrške inkluzivnom obrazovanju.

Takođe, dnevni centri treba da razvijaju što tješnju saradnju sa postojećim resursnim centrima za inkluzivno obrazovanje.
2. Postojeći način rada dnevnih centara je limitiran u smislu broja djece koja pohađaju centre i aktivnosti koje se sprovode u njima.

Dnevni centri imaju kapaciteta za mnogo veći obuhvat djece, kao i širenje lepeze aktivnosti koje bi pružali.

Većina dnevnih centara radi do 15.00 časova, dok bi prostor i postojeća oprema, uz adekvatnu organizaciju posla, mogli biti adekvatno korišćeni u popodnevним satima i tokom vikenda kako bi se što više lica na opštinskom nivou obuhvatilo različitim uslugama.

Ovo se može ostvariti i tješnjom saradnjom sa nevladinim organizacijama koje mogu biti od velike pomoći.

S obzirom da svaki dnevni centar posjeduje vozilo, mobilna funkcija dnevnih centara, u smislu pružanja podrške djeci koja nijesu u mogućnosti da dođu u dnevni centar iz različitih razloga, mogla bi se povećati, čime bi se mogao povećati obuhvat.

Obuhvat djece, opseg i kvalitet rada dnevnih centara moraju se unaprijediti.
3. S aspekta poštovanja relevantnih međunarodnih standarda, postojeća situacija koja podrazumijeva postojanje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju je neprihvatljiva.

Situacija u kojoj dijete od četiri godine boravi i prima uslugu u prostoru u kome boravi i prima uslugu mlado lice od 25 godina apsolutno je neprihvatljiva.

Vlada mora da uloži napore da razvije posebne usluge za mlade sa invaliditetom da bi se izbjeglo postojeće neprihvatljivo stanje koje sa sobom nosi brojne rizike.

U dnevnim centrima za djecu sa smetnjama u razvoju treba da borave djeca, tj. saglasno međunarodnom i nacionalnom zakonodavstvu lica do 18 godina života. Čak i u tom slučaju posebni programi moraju biti razvijeni za različite starosne grupe, tj. djecu od 1-18 godina, shodno uzrastu i interesovanjima.

Ovo je i preporuka Komiteta UN za prava djeteta iz 2018. za Crnu Goru.
4. Sve navedeno utiče na kvalitet rada centara, što znači da je neophodno revidirati postojeće standarde koji definišu njihov rad kojima je omogućena ova neprihvatljiva praksa.
5. Budućnost dnevnih centara je u prerastanju u segment podrške inkluzivnom obrazovanju, jer je krajnji cilj da jednog dana sva djeca budu u školama, ili eventualno da imaju neku drugu uslugu socijalne i dječje zaštite, kao što je Mala kućna zajednica za djecu bez roditeljskog staranja koja postoji samo u jednoj opštini u Crnoj Gori (Bijelo Polje) i za koju postoje projekcije da će je koristiti uglavnom djeca sa smetnjama u razvoju bez roditeljskog staranja, iz razloga što u Crnoj Gori postoji veoma malo interesovanje za hraniteljstvo ove djece.

Vlada Crne Gore je posvećena nastavku i intenziviranju procesa deinstitucionalizacije za svu djecu.

Kako se broj djece sa smetnjama u razvoju na institucionalnoj zaštiti povećavao tokom godina, proces razvoja specijalizovanih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju, uključujući specijalizovano hraniteljstvo i predah hraniteljstvo, kao i male kućne zajednice, treba da predstavlja prioritet Vlade Crne Gore, jednako kao i proces inkluzivnog obrazovanja.

Ovo je, takođe, preporuka Komiteta UN za prava djeteta.

U konstruktivnoj, dinamičnoj i veoma interesantnoj raspravi **postavljena su sledeća pitanja:**

1. Da li je djeci sa smetnjama u razvoju iz ruralnih područja omogućeno adekvatno korišćenje usluga dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju? (*poslanik dr Suad Numanović*)

2. Kada se očekuje otvaranje dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju u opštinama u kojima isti ne postoje? (*poslanik dr Suad Numanović*)

3. Šta treba raditi i koje servise obezbijediti za osobe sa invaliditetom koje navrše 27 godina i ne mogu biti korisnici postojećih dnevnih centara za djecu i mlade? (*poslanik dr Suad Numanović*)

4. Da li postoji jasna vizija razvoja usluga za lica sa invaliditetom, poput onih koje za sada pruža samo jedna Mala grupna kuća u Bijelom Polju? (*poslanik dr Suad Numanović*)

5. Koje mjere i radnje sprovode resorna ministarstva kako bi se povećao broj stručnih lica koja rade sa korisnicima dnevnih centara? (*poslanica dr Ljiljana Đurašković*)

6. Da li postoji saradnja između dnevnih centara i lokalnih zdravstvenih ustanova? (*poslanica dr Ljiljana Đurašković*)

7. Kada će biti formiran registar osoba sa invaliditetom? (*poslanica dr Ljiljana Đurašković*)

8. Da li dnevni centri u Beranama, Herceg Novom i Ulcinju koji se bave i djecom sa teškoćama u razvoju imaju posebno angažovane stručnjake koji se bave ovom djecom ili su to ista lica koja se bave djecom sa smetnjama u razvoju? (*poslanica mr Branka Tanasijević*)

9. Da li postoji namjera da se u narednom periodu angažuje andragog, kao stručno lice za rad u dnevnim centrima? (*poslanica mr Branka Tanasijević*)

10. Da li postoji saradnja između dnevnih centara i Ministarstva prosvjete, odnosno škola? (*poslanica mr Branka Tanasijević*)

11. Da li su korisnici dnevnog boravka za lica starija od 27 godina u Nikšiću, Pljevljima i na Cetinju samo bivši korisnici dnevnih boravaka za djecu sa smetnjama u razvoju u tim opštinama ili i druge osobe sa invaliditetom? (*poslanik Momčilo Martinović*)

12. Da li je bilo zahtjeva za smještaj odraslih osoba sa invaliditetom u tri dnevna centra koji to omogućavaju i da li je neki od njih odbijen zbog popunjenosti kapaciteta za odrasla lica? (*poslanik Momčilo Martinović*)

13. Da li se može očekivati finansijska pomoć Ministarstva rada i socijalnog staranja za obezbjeđivanje senzornih soba u dnevnim centrima koji ih sada ne posjeduju, kao i u obezbjeđivanju besplatnog prevoza za djecu ili povećanje sredstava koja im se dodjeljuju? (*poslanik Mirsad Murić*)

14. S obzirom da dnevni centri u Beranama, Mojkovcu, Ulcinju, Plavu i Danilovgradu nijesu imali licence, da li su ih u međuvremenu dobili u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti? (*poslanik Mirsad Murić*)

15. Da li sva stručna lica koja rade u dnevnim centrima posjeduju licence za rad? (*poslanik Mirsad Murić*)

Predstavnici nadležnih institucija dali su odgovore i dodatna pojašnjenja u vezi sa pojedinim postavljenim pitanjima.

Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje da država Crna Gora preduzima kvalitetne i kontinuirane aktivnosti u cilju adekvatnije zaštite djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, njihove socijalizacije i integracije u zajednicu na principima jednakih mogućnosti. Takođe, u skladu sa njihovim sposobnostima, kroz sistem socijalne i dječje zaštite, sprovode se aktivnosti na razvoju usluga i pružanju socijalno-psihološke podrške.
O posvećenosti države i partnera iz međunarodne zajednice i relevantnih nevladinih organizacija poboljšanju položaja djece sa smetnjama u razvoju i osoba sa invaliditetom svjedoči i djelovanje 13 dnevnih centara koji su veoma pozitivan servis i korisna usluga koja je olakšala živote djece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica i uticala na smanjenje broja ove djece u okviru institucionalne zaštite, što zaslužuje pohvale.
2. Odbor za ljudska prava i slobode smatra neophodnim uspostavljanje registra osoba sa invaliditetom i što skorije definisanje odgovornog nosioca ove aktivnosti, što je neophodno za pravilno kreiranje politika usmjerenih na unapređenje položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori.
3. Odbor za ljudska prava i slobode zaključuje da se dnevni centri moraju bolje uvezati sa sistemom inkluzivnog obrazovanja i moraju se posmatrati kao podrška, a ne alternativa inkluzivnom obrazovanju, jer shodno međunarodnim standardima, svako dijete ima pravo da pohađa redovan sistem obrazovanja.
Stoga je neophodno intenzivirati saradnju između Ministarstva prosvjete i Ministarstva rada i socijalnog staranja kako bi se jasno definisali standardi rada i proces finansiranja dnevnih centara u cilju njihove veće podrške inkluzivnom obrazovanju, kao i da bi se shvatio i redefinisao njihov mandat i misija u smislu podrške inkluzivnom obrazovanju. S tim u vezi, dnevni centri treba tješnje da sarađuju sa postojećim resursnim centrima za inkluzivno obrazovanje.
4. Odbor ocjenjuje postojeći način rada dnevnih centara limitirajućim u smislu broja djece koja pohađaju centre i aktivnosti koje se sprovode u njima, jer ove ustanove imaju kapaciteta za mnogo veći obuhvat djece, kao i širenje lepeze aktivnosti koje bi mogli pružiti. Iako većina dnevnih centara radi do 15 sati, prostor i postojeća oprema u centrima, uz adekvatnu organizaciju, mogu biti korišćeni i u popodnevnom satima, kao i tokom vikenda, kako bi što više lica na opštinskom nivou bilo obuhvaćeno različitim uslugama.
Odbor smatra da se ove aktivnosti mogu ostvariti i tješnjom saradnjom sa nevladinim organizacijama koje mogu biti od velike pomoći.
Kako svaki dnevni centar posjeduje vozilo, mobilna funkcija dnevnih centara bi se mogla povećati pružanjem podrške djeci koja nijesu u mogućnosti da dođu u dnevni centar, čime bi se povećao obuhvat.
Stoga, Odbor zaključuje da se obuhvat djece, opseg i kvalitet rada dnevnih centara moraju unaprijediti.

5. S aspekta poštovanja relevantnih međunarodnih standarda, postojeća situacija koja podrazumijeva postojanje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u kojoj dijete od četiri godine boravi i prima uslugu u prostoru u kome boravi i prima uslugu mlado lice od 25 godina, na što je ukazala predstavnica UNICEF-a, je neprihvatljiva.
Odbor poziva Vladu Crne Gore da uloži napore i razvije posebne usluge za mlade sa invaliditetom kako bi se postojeće stanje izbjeglo jer nosi brojne rizike.
Odbor podsjeća da je ovu preporuku Crnoj Gori uputio i Komitet UN za prava djeteta u Zaključnim zapažanjima iz juna 2018.
6. Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje da treba revidirati postojeće standarde kojim je definisan rad dnevnih centara i omogućena ova neprihvatljiva praksa pružanja usluga za djecu do 18 godina i mlade starije od 18 godina u istom prostoru, jer utiče na kvalitet rada dnevnih centara.
7. Odbor za ljudska prava i slobode konstatuje da je Vlada Crne Gore posvećena nastavku i intenziviranju procesa deinstitutionalizacije za svu djecu.
Imajući u vidu da se broj djece sa smetnjama u razvoju na institucionalnoj zaštiti tokom godina povećavao, Odbor ocjenjuje da proces razvoja specijalizovanih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju, uključujući specijalizovano hraniteljstvo i predah hraniteljstvo, kao i male kućne zajednice, treba da predstavlja prioritet Vlade Crne Gore, jednako kao i proces inkluzivnog obrazovanja.
Odbor podsjeća da je ova preporuka upućena Crnoj Gori i od strane Komiteta UN za prava djeteta.
8. Odbor za ljudska prava i slobode poziva Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Zavod za socijalnu i dječju zaštitu da u narednoj godini urade detaljnu evaluaciju rada dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori i u cilju kontinuiranog praćenja stanja u ovoj oblasti, u okviru kontrolne i nadzorne uloge Skupštine, pripremljeni Izvještaj, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, dostave Odboru za ljudska prava i slobode.
9. Tokom 2020. godine, shodno Zaključku, Odbor za ljudska prava i slobode će u skladu sa planom aktivnosti organizovati kontrolno saslušanje predstavnika relevantnih institucija u cilju praćenja realizacije Zaključaka sa Konsultativnog saslušanja na temu „Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori“ i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a.
10. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak Vladi Crne Gore, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Kancelariji za evropske integracije, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa” i NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore”, na upoznavanje.

DRUGA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

U okviru ove tačke Dnevnog reda članovi Odbora nijesu imali predloge i teme o kojima bi se vodila rasprava.

Sjednica je završena u 12 sati i 20 minuta.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković